

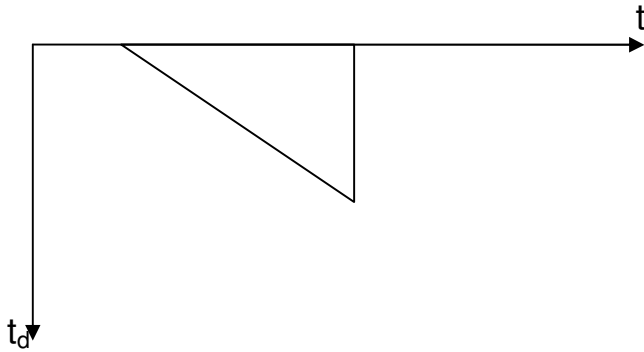
Hoe snel vliegt de tijd?

Deel I

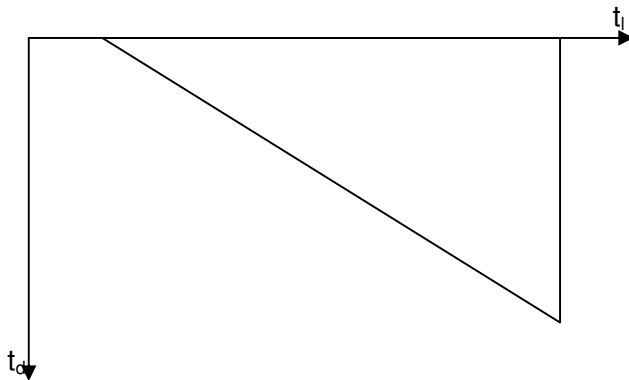
Hoe ervaart een mens, zintuiglijk wezen, de tijd? Door de duur en de opeenvolging van indrukken. Een indruk duurt *zo* lang. *Dit* registreer je na *dat*. Registreerde een mens geen indrukken, dan had hij van de tijd geen verstand.

De duur van een indruk registreer je doordat, naarmate een indruk langer duurt, hij zich dieper in je geest drukt, als een stempel. Laat ik, naast de lengte van de tijd (t_i), ook de diepte van de tijd (t_d) invoeren, oftewel de diepte tot waarop de stempel van de tijd drukt. Naarmate de tijd verder loopt, drukt hij dieper. Dan kan ik *een indruk* als volgt tekenen.

Korte indruk:

Lange indruk:

De *waarde van de indruk* is dan het product van zijn lengte en zijn diepte. Ik noem dat de *geestelijke afstand* g ; het is *de mate waarin de tijd in ons hoofd iets heeft veranderd*. Je kunt het voorstellen als de oppervlakte van bovenstaande driehoeken:

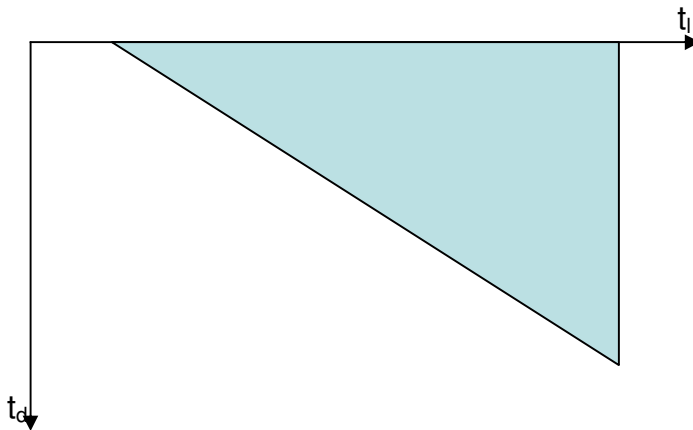
$$g = (t_l \times t_d)/2$$

Of als de diepte van de tijd even snel loopt als de lengte:

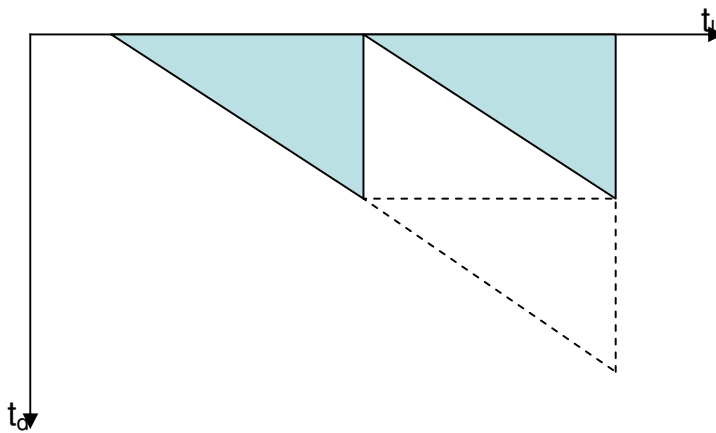
$$g = t^2/2$$

Voor wie beweegt, veranderen de indrukken voortdurend. Wat is nu het verschil tussen één indruk op een bepaalde tijd t_l , of twee indrukken?

Eén indruk:

Twee indrukken (g = blauw):

Voor wie twee indrukken heeft ondergaan op één tijdseenheid, zal er maar half zoveel geestelijke afstand verlopen zijn, als voor wie één indruk heeft ondergaan op diezelfde tijd. Je hebt het gevoel dat de tijd sneller gaat als je veel te doen hebt of als er veel gebeurt. “De tijd vliegt.” Dat betekent dat de tijd t_l die verlopen is, groot is ten opzichte van de geestelijke afstand g die je op die tijd hebt afgelegd. De tijd gaat snel, relatief gezien ten opzichte van g . De tijd is voorbij gevlogen en je bent zelf grotendeels ter plekke gebleven.

Omgekeerd, als je een poos heel geconcentreerd met één ding bent bezig geweest, zeg je soms ook: “wat is de tijd gevlogen!” Dat komt dan omdat je tijdens je bezigheid meer besef hebt gehad van de diepte van de tijd dan van zijn lengte. Valt je concentratie weg, dan merk je plots dat t₁ toch is blijven verder lopen, ook al leek het of je even buiten de tijd stond. Dat er “veel tijd” is verlopen, zeg je omdat je veel geestelijke afstand hebt afgelegd, je bent veel veranderd op die tijd, het tijdstip van vóór je bezigheid lijkt “ver weg”.

Over het algemeen geldt: hoe meer indrukken je op korte tijd te verwerken krijgt, hoe kleiner de geestelijke afstand die werd gecreëerd.

Met:

$$i = \text{aantal indrukken} / \text{tijdseenheid}$$

Volgt namelijk, dat blijkt uit bovenstaande figuren:

$$g = t^2 / (2 \times i)$$

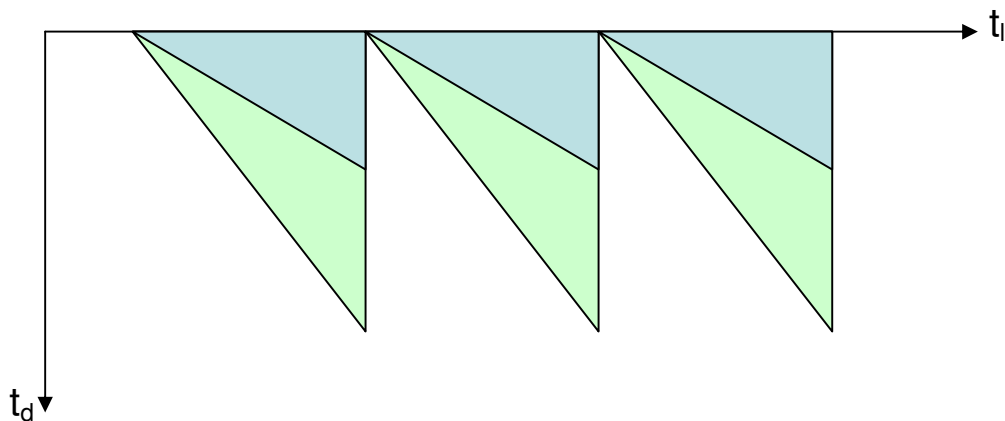
Hoe snel vliegt de tijd?

Deel II

Uiteraard is het zomaar simpelweg gelijkvormig veronderstellen van alle indrukken een grove vereenvoudiging. Een korte indruk kan heel diep gaan, een lange indruk weinig sporen nalaten. Een eerste verfijning van het model zou erin kunnen bestaan om de snelheid waaraan een bepaalde indruk “diep gaat” variabel te maken. Bijvoorbeeld naarmate die indruk vreemder is of meer emotioneel beladen, zal hij sneller diep gaan. Ik noem dat de *emotionele betrokkenheid* b . Voor $i = 1$ geldt:

$$g = (b \times t^2)/2$$

Hoe ouder je wordt, hoe minder je “onder de indruk” bent van dingen, en dus hoe “sneller de tijd gaat”. Neem voor een oudere persoon (blauw) de emotionele betrokkenheid $b = 1$, en voor een jongere persoon (groen) $b = 2$, dan blijkt de geestelijke afstand die de jongere persoon aflegt dubbel zo groot als die van de oudere persoon. Voor een oudere persoon “gaat de tijd sneller”:

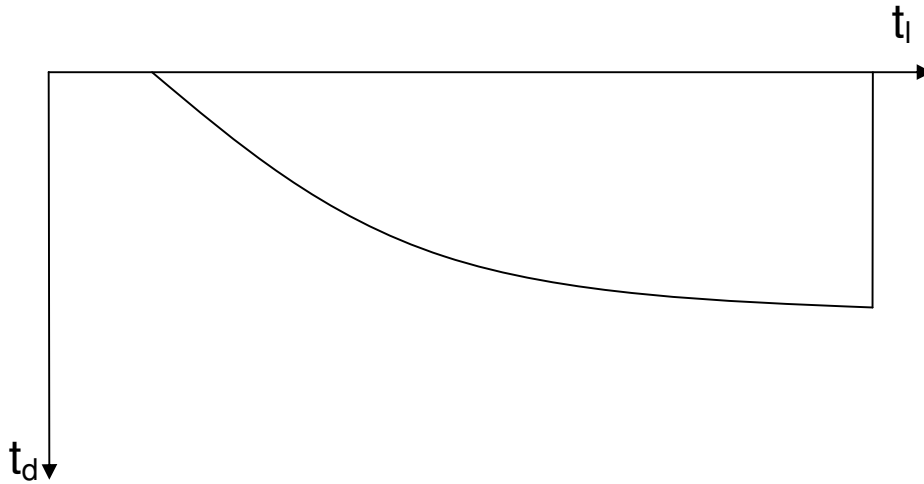

Zo komt het ook dat, voor wie in een vreemd land aankomt, ook al krijg je veel indrukken kort na elkaar te verwerken, de eerste dag toch al meteen erg lang lijkt te duren; na een dag in China lijkt gisteren thuis al een eeuwigheid ver weg. De vele indrukken op zo'n dag zijn wel kort, maar ze zijn diep, en daardoor wordt de geestelijke afstand die ze creëren alsnog groot, net alsof je weer een stuk jonger bent.

Hoe bereik je in zo kort mogelijke tijd, zo veel mogelijk geestelijke afstand? Door je gedurende een bepaalde tijd heel sterk (met een hoge “betrokkenheid”, dat wil zeggen zonder andere emoties toe te laten) op één indruk te concentreren, op één punt. Hypnose, meditatie en dergelijke zijn daarop gebaseerd.

Een verdere verfijning van het model zou er dan in kunnen bestaan om b variabel te maken. Immers, voor een indruk geldt dat je betrokkenheid het grootst is aan het begin –

je spitst je oren voor een nieuw geluid – en dan geleidelijk afneemt met de tijd. Daaruit volgt voor de diepte van de tijd t_d een logaritmische curve¹. Bijvoorbeeld:

Je kan aantonen dat deze verfijning de conclusies weliswaar afzwakt, maar niet principieel verandert. Omdat bovendien de logaritmen het rekenen sterk compliceren, laat ik ze in de verdere redenering achterwege.

Voor wie reist, houdt de tijd (t) verband met de afstand (a), en dat verband heet snelheid (v):

$$v = a/t \text{ of } t = a/v$$

Hoe sneller je gaat, hoe meer indrukken je te verwerken krijgt. Met andere woorden, het aantal indrukken per tijdseenheid neemt lineair toe met de snelheid:

$$i = c^{\text{ste}} \times v$$

Of genormeerd ($c^{\text{ste}} = 1$): $i = v$

Veronderstel nu dat t_l even snel loopt als t_d . Daaruit volgt voor de geestelijke afstand g , voor een standaard emotionele betrokkenheid ($b = 1$):

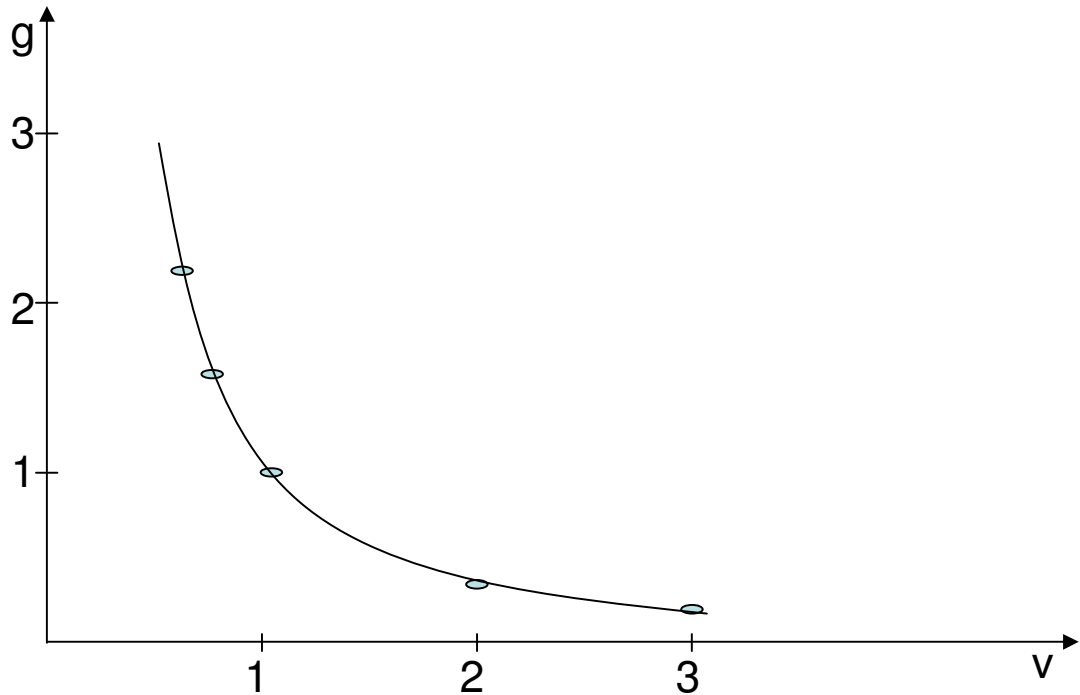
$$g = t^2/(2 \times i) = t^2/(2 \times v) = a^2 / (2 \times v^3)$$

Voor een eenheidsafstand ($a = 1$) is de geestelijke afstand (g) omgekeerd evenredig met de derde macht van de snelheid (v): $g(\text{afstand}) \sim 1/v^3$.

¹ Noem B de betrokkenheid aan het begin van een indruk, en laat b vervolgens evenredig afnemen met het toenemen van de tijd, dan krijgen je: $t_d = \log(t_l + 1/B)$ voor $B \leq 1$ en $t_d = \log(1/B) + \log(t_l + 1/B)$ voor $B \geq 1$

Of nog: hoe lager de snelheid waaraan je een bepaalde reële afstand aflegt, hoe groter de geestelijke afstand die je op die reële afstand creëert.

In grafiek:

De snelheid v normeer ik aan de normale menselijke wandelsnelheid, waaraan zou ik ze anders normeren? Gedurende miljoenen jaren heeft de mens zich voornamelijk aan wandelsnelheid verplaatst. Dus stel ik $v = 1$ betekent 4 kilometer per uur. Wat volgt daaruit? Dat voor snelheden die groter zijn dan 8 kilometer per uur, de geestelijke afstand weinig varieert met de snelheid. Of je nu honderd kilometer met de auto doet of met de hogesnelheidstrein, de geestelijke afstand zal niet zo drastisch verschillen, een beetje maar. Maar van zodra je trager gaat dan 8 kilometer per uur neemt de geestelijke afstand plots heel sterk toe met het afnemen van de snelheid.

Daarom zal, wie wandelt, veel meer nog dan wie fietst, verrast zijn hoe snel hij zich ver van huis voelt. Uit de grafiek blijkt ook dat van zodra je snelheid onder de normale wandelsnelheid zakt, zoals bij sommige processies (de processie van Echternach, Boeddhisten die naar een klooster klimmen op hun knieën), de geestelijke afstand opnieuw met veelvoudigen gaat stijgen.

Als ik dus na een paar dagen wandeltocht al het gevoel had om erg ver van huis te zijn, dan kwam dat omdat de geestelijke afstand die ik had afgelegd in verhouding tot de fysieke afstand, heel groot was. In ieder geval veel groter dan voor de reiziger per trein of per auto.

Hoe snel vliegt de tijd?

Deel III

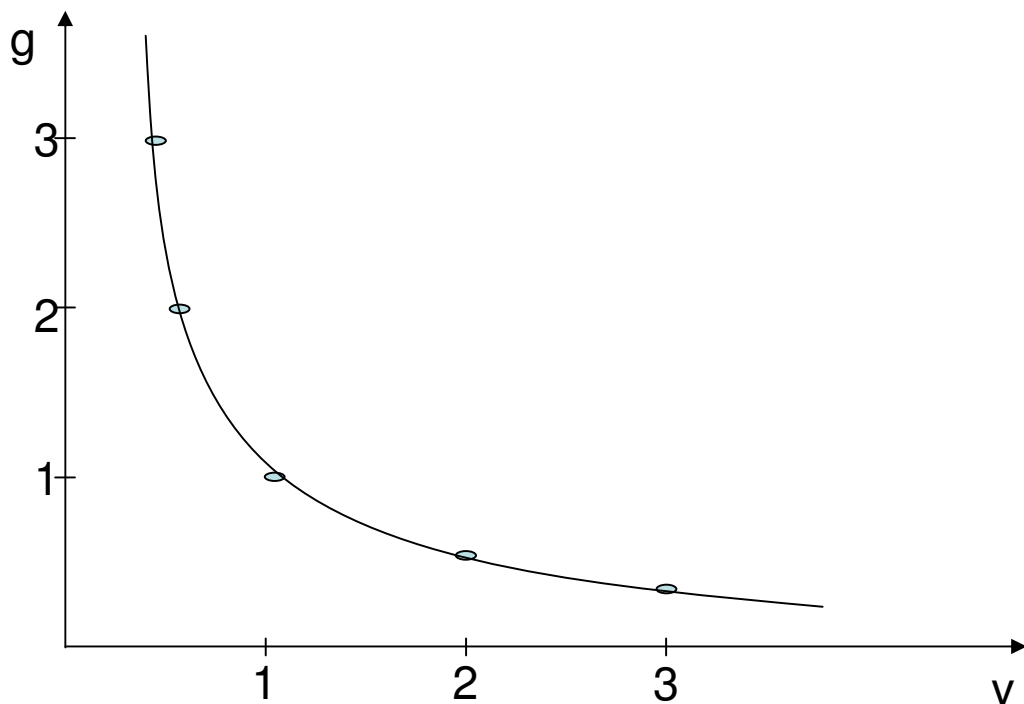
Je zou voorgaande theorie ook meer symbolisch kunnen interpreteren, en *snelheid* zien als de *snelheid van leven*, en dan de *intensiteit van het leven* definiëren als *de mate waarin je geestelijke afstand aflegt*. In een mensenleven is niet de afstand die je aflegt een gegeven, maar wel de tijd die je hier op aarde doorbrengt. Als ik de tijd normeer aan de gemiddelde lengte van een mensenleven dan geldt, voor een standaard betrokkenheid ($b = 1$):

$$g(\text{leven}) \sim t^2/i$$

en met $t = 1$ en $i = v$

$$g(\text{leven}) \sim 1/v$$

Op een gegeven tijd ($t = 1$) is dus de geestelijke afstand die je aflegt omgekeerd evenredig met je snelheid:

Hoe sneller je leeft, hoe minder intens. Haha!

Is een maximale intensiteit je levensdoel? In het licht van bovenstaande een verleidelijk idee, maar vanzelfsprekend tamelijk onzinnig. Ten eerste, waarom zou je de intensiteit van het leven willen maximaliseren? En gesteld dat je dat wil, dan is bovenstaand model

uiteraard nog veel te eenvoudig; het leven zit gelukkig complexer in elkaar dan dat. Toch hoor ik de laatste tijd veel mensen gelijkaardige stellingen poneren over het doel van hun leven. Ze spreken over “quality time” – een begrip dat suggereert dat je tijd op een meer of minder kwaliteitsvolle manier kan doorbrengen. Mensen die zweren bij quality time hebben nogal de neiging om veel van hier naar daar te springen, om toch maar ten allen prijze te vermijden dat er stukjes tijd met mindere kwaliteit hun leven zouden binnendringen. Je zou nu als denkoefening die “kwaliteit” eens kunnen gelijkstellen aan het afleggen van zo veel mogelijk geestelijke afstand. Wat zie je dan? Deze mensen doen precies het tegenovergestelde van wat ze zouden moeten doen! Uit angst voor “kwaliteitsloze tijd”, voeren ze hun snelheid op, en daardoor gaat de intensiteit van hun leven net dalen. Ze vinden de tijd nog sneller gaan dan voorheen en krijgen het idee dat het “ware leven” hen ontglipt. Hun leeftijd neemt zienderogen toe, maar ze voelen zich nog jong – d.w.z. ze vinden dat ze nog niet zo veel beleefd hebben. Op een avond zitten ze dan op café tegenover een vriend hun beklag te doen over dat rotte gevoel. “Jij zou eens moeten onthaasten”, zegt die vriend dan, en gelijk heeft hij. Maar ze komen aan die onthaasting niet toe, want snelheid is een relatief begrip. Tijdens deze voettocht wandel ik langs tal van grote verbindingswegen, snelwegen, en spoorwegen, langs oude mijnsites ook, bedrijvenparken en door de straten van woonwijken. Wandelen op plaatsen die niet voor wandelaars zijn bedoeld, is boeiend, maar of je nu wil of niet, het confronteert je ook met al die snellere vervoersmiddelen die je continu lijken te vragen wat je daar eigenlijk loopt te doen. De snelheid uit bovenstaande grafiek is het verschil tussen je eigen snelheid en die van je omgeving. Dan mag je nog zo traag gaan, als de wereld om je heen aan een rotvaart vooruit schiet, zal je dat niet veel diepte opleveren. Met andere woorden, je moet over een behoorlijke dosis bijziendheid en koppigheid beschikken, wil je slagen in je onthaasting.

Is het dan zo eenvoudig dat wie trager leeft, intenser leeft? Is het rijkste leven dat van een Hindu-ziener die jaren lang aan één stuk door zonder te eten tegen een boom zit en mediteert? Niet noodzakelijk, want iets waar bovenstaand systeem geen rekening mee houdt, is dat al die indrukken in ons hoofd ook gaan *interageren*. Je zou bijvoorbeeld kunnen stellen dat de waarde van een indruk vergroot naarmate hij meer relaties heeft met indrukken uit het verleden. Dus hoe meer je beleeft, hoe meer indrukken, hoe meer kans op interactie. Ook dat zou je met wiskundige relaties kunnen weergeven, maar dat zou dan al snel erg ingewikkeld worden.

Nadat mijn illusie om onze tijdsbeleving in eenvoudige formules te kunnen vatten, is verdampt, houd ik volgende droogrest over: niet alleen de inhoud van wat je doet bepaalt de intensiteit van de ervaring, maar ook het *ritme* waaraan je het doet. Poëzie wordt wel eens gezegd, verhoudt zich tot proza doordat het veeleer een ritmische samenhang heeft dan een inhoudelijke. Tijdens mijn voettocht naar Parijs heb ik het heel duidelijk gemerkt: de samenhang van ons werkelijke leven is niet alleen prozaïsch, maar ook poëtisch.